

Desetka Triko Cirkus Teatra

Zašto kroz kazalište i cirkus, kroz začudnost i humor, kroz priču tijela i glazbu, ne bismo progovarali o nečem toliko običnom kao što je na primjer pripremanje hrane za obitelj?

Evo, upravo smo neki dan radili selekciju za Zagreb Clown Festival 2021., naš najnoviji projekt. Gledamo sve te prijavljene (producentica i dramaturginja Marija Antić i ja) i raspravljamo kako to da je jedan tek rođeni festival izazvao toliko interesa cirkuskih umjetnika iz cijelog svijeta...

Kako smo to uspjeli upisati Zagreb na mapu svjetskih klaunskih destinacija, a ako ćemo pravo, hrvatska kazališno-klaunska scena nije starija od našeg kazališta, jedva desetak godina. Nekako smo zajedno počeli rasti i mi smo je u Triku njegovali, hranili, bodrili, poticali i, što je najvažnije, u nju vjerovali!

I zašto baš klaun, što nam on znači i kako nam se tako neizlječivo uvukao pod kožu?

Cirkus iz našeg imena nepogrešivo sugerira čime se bavimo, ali s druge strane, nepogrešivu sugestiju daje i riječ teatar! Pa jesmo li onda teatar ili cirkus? Neki nas vide samo kroz prizmu cirkuskih vještina, kroz prizmu cirkusana. To je jedna od naših dugogodišnjih aktivnosti, posebno akrobacije u zraku, na akrobatskoj tkanini, trapezu, obruču. Ljubav prema tom neobičnom, riskantnom i adrenalinskom plesu dovela nas je još davne 2000. godine u doticaj s novim cirkusom. Novi ili suvremeni cirkus hibridna je forma, a radi se o mahom neverbalnim predstavama koje u svojem izričaju koriste cirkuske vještine, ali ne samo da bi pokazale neku vještinu kroz točku, već da bismo koristeći tu specifičnu vještinu problematizirali određenu temu – progovorili o nečem izvan same forme. Kažu, što ozbiljnija tema, hermetičniji izraz, to je predstava više novocirkuska... No je li to zaista tako? Zašto kroz kazalište i cirkus, kroz začudnost i humor, kroz priču tijela i glazbu, ne bismo progovarali o nečem toliko običnom kao što je na primjer pripremanje hrane za obitelj, nečem što nas od svakodnevnog može, ako smo otvoreni, potaknuti na razmišljanje o mnogočemu, ili, ako i ostavimo dubinu po strani, može nas „tek samo“ dobro zabaviti, razigrati nam čula pa nas iz kazališta, cirkusa, s ulice ispratiti sa smiješkom na

►
Feydeau...Re...Mi, na
slici: Iva Peter-Dragan,
Marko Makovičić,
foto: A. Saška Mutić

licu...? Jer sve su to mjesta na kojima Triko Cirkus Teatar već godinama gradi svoje pozornice... I zašto, ako se bavimo humorom, i to još cirkuskim humorom, na direktan način, na svim mjestima gdje je moguće imati jednog izvođača i jednog gledatelja, bivamo marginalizirani i često, unatoč tome što uspijevamo izmamiti osmijeh, bivamo odbačeni kao nedostojni *ozbiljne* umjetnosti? I sve nas to ne demotivira, već naprotiv, plovimo dalje rušeći predrasude...

Kako kaže Jango Edwards, smijeh je oružje masovne konstrukcije!, pa onda zrno po zrno pogača, kamen po kamen palača, osmijeh po osmijeh _____! Prazninu dopunite sami, jer je ona za svakog nešto drukčije. Baš kao što je i klaun koji čuči u svima nama ustvari drukčiji. Može biti baš i samo onakav kakav može biti čovjek! Čovjek je sam po sebi pun kontradiktornosti, iako se svatko trudi održati onu jednu savršenu, općeprihvatljivu sliku. Želimo da nas ljudi na određen način vide i spremni smo žrtvovati mnogo spontanih trenutaka kako bismo održali samokontrolu. Isto je tako, čini mi se, s neovisnom scenom. Odlučili smo se za određen izraz i njega se držimo. Legitimno je to kada iz neke mazohističke pobude krećemo u borbu s umjetničkim i birokratskim vjetrenjačama. Prisiljeni smo se predstaviti, izreći svoju poetiku

Suvremeni cirkus kao stilsko obilježje postao je na neki način sam sebi neprijatelj jer se odmakao od stilske slobode koju je za sebe i izborio.

i misiju, opravdati svoje postojanje. No što se događa kada ta slika sama sebi postane svrha i više si ne dopuštamo spontanost u izrazu? Što kada postanemo robovi određenog stila? Suvremeni cirkus kao stilsko obilježje postao je sam sebi neprijatelj jer se odmakao od stilske slobode koju je za sebe i izborio. Uzmimo kao primjer izrazito popularan svjetski festival natjecateljskog karaktera Cirque de Demain. Dakle, kao što ime kaže, a ja ga objašnjavam tako jer ne mogu drukčije, festival prikazuje danas novocirkuske predstave, a koje će biti *hit* sutra! Kako nešto može biti cirkus sutrašnjice kada je danas jedino što imamo, i upravo je cirkus svojom estetikom to višestruko dokazao. Ima li za akrobata koji izvodi opasnu točku, primjerice kada leti na visini i mora uhvatiti ruke svoga partera, ičega drugog osim koncentracije na sadašnji trenutak. Ako misli unaprijed na te ruke, veća je mogućnost da gubi bitku, a publika je u tom trenutku također prisutna, prisutna u dahu, i što je veća ta tenzija, napetost sadašnjeg trenutka, veće je olakšanje koje nastaje nakon izvedbe. Tu prisutnost donosi i klaun, koji je, za razliku od akrobata, uvijek u neuspjehu. I upravo ga taj neuspjeh čini Čovjekom s velikim Č. Netko koga gledaju u svoj svojoj ogoljenosti, netko tko skalpelom sadašnjeg trenutka razdire navlake opće prihvaćenog, i to sve pred publikom, poput glumca, ali za razliku od glumca čija je misija da ogoli karakter, klaun je tu da ogoli sebe.¹

Kada gledam unazad, vidim da moj klaunski put, pa tako i put Triko Cirkus Teatra nije bio slučajan i da je on ustvari logičan nastavak mogega kazališnog

¹ "A circus artist, unlike an actor, does not play a character. He is himself or, if you wish, the character which is himself." Pierron, Agnès, *Dictionnaire de la langue du cirque*, Paris, Éditions Stock, 2003. str. 344

Agnès Pierron, autorica enciklopedije cirkusa, to vezuje s jednom od glavnih premisa kazališnog klauna, onoj o bivanju sada i ovdje. Dalje govori o tome da je cirkuska predstava "činjenica" (*fact*), za razliku od kazališne koja je fikcija. To potkrepljuje vrlo jednostavnim argumentima. Uzima za primjer cirkuskog akrobata koji mora izvesti svoju točku. On na primjer mora izvesti salto. On taj salto ili izvede ili ne. Dok glumac u kazalištu može igrati da je akrobat koji izvodi salto, cirkuski artist nema tu mogućnost. To čini razliku između činjenice i fikcije. To nije oznaka kvalitete, boljeg ili lošijeg, već drukčijih pristupa određenom umjetničkom/izvedbenom djelu.

▲ *Poppins silazi*, na slici: Nikolina Majdak, Jadranka Žimić Mijatović, Iva Peter-Dragan

puta. Kao studentica i sama sam vodila kazališnu grupu koja se bavila neverbalnim teatrom. Radi se o vrlo produktivnom periodu kraja devedesetih kada je studentsko kazalište u Hrvatskoj procvatilo. Naše Šipak kazalište, pa zatim Schmrtz teatar, DakleLososi, Grupa Irena, Theatre des Femmes činili su mladi ljudi koji su aktivistički pristupali produkciji i izvedbi, performerski progovarajući o problemima koji su ih mučili. A u to tranzicijsko doba mučilo nas je svašta. Bavili smo se svakodnevnim egzistencijalnim pitanjima, do duboko intimnih problema pojedinaca u osjetljivom razvojnom stadiju. Nismo uzimali predloške, tekstovi su rasli iz naših pokusa, proizvodili su se u samoj akciji. Gledajući iz današnje perspektive, ono što vidim kao klicu svoje opredijeljenosti za klaunsko, osim izraza baziranog na govoru tijela, jest potreba da gledatelje uključim u svoju izvedbu i da oni iziđu iz kazališta osjećajući pozitivan naboj i, zašto ne priznati – i nadu i sreću. Drugi korak koji me je vodio prema klaunskom kazalištu bio je interes za cirkuske vještine. U drugoj fazi svojeg studentskog izvedbenog djelovanja bavila sam se cirkuskom akrobatikom i moji su prvi nastupi bili upravo na ulici. Tema mog diplomskog rada bila je „Ulično kazalište kraja 20. stoljeća“. Tada se počeo rađati interes dramskih redatelja u Hrvatskoj za tehnike suvremenog cirkusa tako da mi se pružila prilika da uvedem tehnike suvremenog cirkusa u naše kazalište. Prvo institucionalno kazalište koje je prihvatilo cirkusku umjetnost u dramsku strukturu bilo je Zagrebačko kazalište mladih u kojem sam koreografirala cirkuske elemente

Zabluda je ustvari samo jedna, a to je da postoji program koji klaun slijedi.

▲ Feydeau...Re...Mi, na slici: Nikolina Majdak, foto: A. Saška Mutić

i izvodila ulogu Kessi u predstavi *Mi djeca s kolodvora Zoo* u režiji Borisa Kovačevića. U sljedećih desetak godina bila sam suradnica za scenski pokret u mnogim našim institucionalnim i neovisnim kazalištima, a paralelno sam u sklopu Triko Cirkus Teatra, kojemu sam osnivačica i umjetnička voditeljica, producirala predstave u maniri kazališnog klauna.

Godine 2011. Udruga Triko postala je umjetnička organizacija Triko Cirkus Teatar, prva profesionalna kazališna družina u Hrvatskoj koja uzima cirkus za svoju poetiku. Vrijeme je to kada smo upoznali Lee Delong i svoje, mogu to sada sa sigurnošću reći, zablude o klaunu otklonili. Zabluda je ustvari samo jedna, a to je da postoji program koji klaun slijedi. Ultimativno prihvaćanje programa rezultat je velikog straha. U psihološkom smislu, strah je kočnica. Ta kočnica može biti konstruktivna u nekim aspektima života, ali je, gledano iz klaunske perspektive, destruktivna jer koči djelovanje. Zato neke ljude smatramo ekscentricima (oni koji se usuđuju odstupiti od programa, kakav god on bio). U domeni izvedbenih umjetnosti, klaun je ekscentrik u odnosu na izvođače u *mainstream* kazalištu, isto kao što je i umjetnik performansa ekscentrik. Socijalno-politička angažiranost koju performans često pretpostavlja odvija se i u klaunskom kazalištu, ali na drugoj razini. Nije nužno vezana za konkretni društveno-povijesni kontekst, mada može biti, već za univerzalno ljudsko koje biva potisnuto u procesima socijalizacije. Otvorenost prema stanju nezaštićenosti, samo izvrgavanje i ugodnim i neugodnim emocijama, alati su kojima klaun otvara put iskonskom ljudskom, intuitivnom i instinktivnom. U tome se očituje autentičnost klauna.

Svemu tome naučila nas je Lee Delong i ona je zaslužna za estetiku koju njegujemo, a koja je, baš kao i klaun, otklon od programiranoga, ili se bar trudi biti. Triko je ujedno i novocirkuska družina, i klaunski ansambl, i ulično kazalište, i učilište i za djecu i za odrasle. Već nakon prve radionice Lee Delong u Mostaru 2009. godine moje oduševljene novim pristupom umjetnosti kazališta

TE M AT

▲ Feydeau...Re...Mi, na slici: Davorka Horvat, foto: A. Saška Mutić

iz ciklusa *Mistero buffo* Daria Foa u izvedbi Dražena Šivaka. U 2020. godini započeli smo trilogiju baziranu na klaunskom čitanju velikih djela svjetske književnosti, pa smo tako u studenom izveli prvi dio pod nazivom *Zbilja je proba*.

Kada govorimo o klaunskoj sceni za odrasle u Hrvatskoj u zadnjih deset godina, onda su Delong i djelovanje Triko Cirkus Teatra nezaobilazni čimbenici, kako u izvedbenom, tako i edukacijskom djelovanju, najviše kroz projekt Klaunska platforma. Klaunska platforma Triko Cirkus Teatra, prvo neformalno, a poslije i formalno organizirana kroz istoimeni projekt, postala je središnje mjesto edukacije profesionalnih izvedbenih umjetnika za stil kazališnog klauna. Premda je suradnja s Delong postojala i ranije, 2013. godine usustavljen je koncept rada za profesionalne izvođače, pa je tako Lee i suosnivačica naše Klaunske platforme. Kroz radionice Klaunske platforme prošli su mnogi profesionalni izvođači u potrazi za razvojem i produbljanjem tehnike klaunskog kazališta ili koristeći te tehnike u svojem izvedbenom stilu. Majstorske klaunske radionice pod vodstvom Lee Delong okupljaju ljude s različitim životnim i izvedbenim iskustvima. Najčešće su to glumci i cirkuski artisti, prvi privučeni ovim „kazališni“, a drugi, među kojima sam i ja bila prije svoje prve radionice, ovim „cirkuskim“. A na kraju se ruši i jedno i drugo. Kazalištarci se iznenade što njihova sposobnost uživanja u neki karakter tu često ne izaziva nikakvu reakciju, što ih njihova sposobnost da improviziraju dugačke dijaloge ili monologe udaljava miljama od publike. Cirkuski artisti pak, oboružani već vlastitim klaunskim crvenim nosovima i „zadivljujućim“ vještinama koje kao *jokera* skrivaju u rukavu – jer klaun mora imati vještinu, to smo vidjeli u svakom cirkusu, i na cesti i u trgovačkom centru – gotovo sa sažaljenjem gledaju na glumce koji to nemaju. A onda ta vještina odjednom izgubi začudnost sjaj i publika je se brzo zasiti. Ona traži nešto više!

Bili jedni ili drugi, nepobitna je činjenica da je rad Lee Delong u Hrvatskoj izazvao velik interes kod raznih izvedbenih profesionalaca. Mnogi su se profe-

bilo je ogromno. Dogovorile smo prvi zajednički kazališni projekt kojih je do danas već mnogo: 2010. godine producirali smo monodramu *Kikiriki* u režiji Lee Delong. Nakon toga Lee je za Triko Cirkus Teatar režirala i prvu cjelovečernju klaunsku ansambl-predstavu *Slavuj* 2011. godine. Slijedile su *Dvije i pol sestre*, pa koprodukcija sa Sveučilištem u Galwayu *Noć živih klaunova* 2013. godine. U 2014. godini u suradnji s Lee izveli smo klaunski kabaret pod nazivom *Feydeau... Re...Mi* inspiriran Feydeauovim farsama, odnosno komedijama situacije. I godinu nakon nastavljamo s formom kabareta te u sklopu Festivala novog cirkusa izvodimo *Večer klaunskih točaka* također pod redateljskom i pedagoškom palicom Lee Delong. Klaunski duo za djecu *Crna Petra* Delong je režirala za Triko i Malu scenu 2016. godine. U siječnju 2019. ostvarena je još jedna suradnja s Delong i Kazalištem Grupa, a radi se o režiji predstave nastale na temelju triju tekstova

◀
Feydeau...Re...Mi,
 na slici: Jasminka
 Žimić Mijatović,
 Iva Peter-Dragan,
 foto: A. Saška Mutić

sionalno okrenuli toj vještini upravo nakon što su je upoznali. Lee je suosnivačica naše Klaunske platforme.

Misija je Klaunske platforme uvesti klaunsko kazalište u hrvatsku kulturu, ne samo kroz klaunske predstave, već i kroz edukaciju i stručno usavršavanje profesionalnih glumaca, plesača, pjevača i cirkuskih artista. Produkcijom predstava u maniri klaunskog kazališta otvoren je put klaunskom kazalištu u Hrvatskoj, koji se potvrđuje kroz brojna međunarodna gostovanja i međunarodne koprodukcije. U zadnjih osam sezona kroz platformu je organiziran niz radionica, otvorenih treninga i večeri klaunskog kazališta, a ostvarena je i suradnja s organizacijama Ravensburg Clown Schule i Nouveau Clown Institute. Godine 2018. projekt je ugostio legendarne pedagoge i klaunove Janga Edwardsa, Davida Shinera i Iru Seidensteina, a 2020. godina donijela je suradnju s Johnom Townsenom koji je u sklopu novoosnovanog Zagreb Clown Festivala održao majstorsku radionicu i predavanje. Zagreb Clown Festival također je plod ove platforme i njezinog uspješnog održavanja.

Ovogodišnja naša Desetka, naš ulazak u drugo desetljeće, bit će posvećeni svemu što smo u zadnjih deset godina gradili. Klaunska platforma ugostit će, osim naše stalne suradnice, kumu našeg kazališta Lee DeLong i Davida Shinera. Njih oboje će, uz majstorsku radionicu, režirati po jednu klaunsku predstavu u 2021. godini. Osim već spomenutog drugog dijela klaunske trilogije temeljene na klaunskom čitanju velikih djela u režiji DeLong, treba istaknuti i dobitnika brodvejskog Tonyja Davida Shinera koji će režirati predstavu s većim klaunskim ansamblom izabranim na audiciji. Predstava koju radimo u koprodukciji s također neovisnim kazalištem Luda kuća otvara i mogućnost da se klaunsko kazalište predstavi i širim masama i da postane malo manje marginalizirano u Hrvatskoj i regiji. Kao novitet u jubilarnoj godini izdvajamo i kabaretsku predstavu *Cabaret Snjeguljica* u kojoj ćemo kombinirati komične principe klauna s akrobacijama na raznim cirkuskim spravama postavljenim visoko u zraku, pa možda da to nazovemo novocirkuskom predstavom? Ili nije možda dovoljno ozbiljna za takav epitet? Prosudit će novocirkuski sud.... Nadalje, unatoč pandemiji, ne odustajemo ni od Zagreb Clown Festivala koji smo samo malo pomaknuli, nadajući se da će mjere biti blagonaklonije nego što su sada.

Od 3. do 6. lipnja ugostit ćemo inozemne i domaće umjetnike i njihove klaunske predstave vezane uz teme odnosa svake vrste. U sklopu festivala svake večeri održava se i Clown cafe, prilika za komunikaciju, razgovore, razmjene, prosuđivanje i dosuđivanje raznih vrsta. *Online* programi za najmlađe, prilika za širenje i isticanje svih prednosti cirkuskih vještina i razvoj kritičke publike događaju se tijekom cijele godine u vidu programa Vaš kućni cirkus i Cirkus expressa, platforme dječjih predstava s elementima cirkusa koje se izvode uživo uz prisustvo publike i paralelno se prenose na našem YouTube kanalu. Ove godine, sve uz pomoć zaklade Kultura nova, omogućeno nam je bolje informiranje i marketing, te riječi koje vas čine uspješnijima i vidljivijima! A ono čemu se nadamo i čemu se veselimo, mogućnost je ostvarivanja novih gostovanja!

Prvih deset smo odradili, ali jesmo li za deset, odgovor je na vama, naša draga publiko!

▲
 Presentacija majstorske
 radionice u sklopu
 Klaunske platforme, na
 slici: Iva Peter-Dragan i
 Jango Edwards,
 foto: Milan Kovačević